

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1946 kl. 5 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående ändring av 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 3, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Johansson* i Stockholm hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta att 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken skola erhålla nedanstående lydelse:

20:10

Vad i 8 och 9 §§ stadgats om rätt för målsäganden att väcka åtal eller i högre rätt fullfölja väckt åtal gälle även i fråga om ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart i högre rätt.

22:8

Talan om enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt, må väckas av målsäganden oavsett om åtal för brottet äger rum eller talan biträdes av åklagaren.

Till stöd för motionärens hemställan anföres i motionen i huvudsak följande.

Det måste anses vara en god princip, att »den, emot vilken brott begånget är, eller som därav förnärmad blivit eller skada lidit», icke är nödd att låta bero vid åklagarmaktens prövning, utan är berättigad att själv föra talan såväl om straffansvar som skadestånd. Om sålunda målsägandens åtalsrätt är av godo då det gäller brott i allmänhet, så måste den vara av ännu mycket större betydelse för den enskildes rättssäkerhet i fråga om brott begånget av ämbetsman i ämbetet. Det torde nämligen förhålla sig så, att hämningar av skilda slag kunna förefinnas hos åklagarmyndigheterna mot att åtala högre ämbetsmän, vilka hämningar icke göra sig gällande i fråga om åtgärder mot inbrottstjuvar och fridstörare. Det här sagda äger full giltighet trots förekomsten av justitiekanslersämbetet samt justitie- och militieombudsmannainstitutionerna.

I svensk rätt föreligger åtalsmonopol för allmän åklagare just vid ämbetsbrott, vilket måste betecknas såsom en synnerligen allvarlig brist i rättsordningen. Rättsgrunden för detta åtalsmonopol är att finna i kgl. förkl. den 23 mars 1807 punkt 40, vari stadgas, att det icke skulle vara tillåtet för enskild part att uttaga stämning å någon domare för att tilltala honom för fel eller brott i ämbetet. Doktrin och praxis tolkade berörda punkt i 1807 års förklaring så, att den skulle tillämpas icke blott på domare utan även på administrativ ämbetsman som för tjänstefel svarade i överrätt. Genom flera prejudikat har den enskilde även berövats rätten att hos högsta domstolen fullfölja det av allmän åklagare i hovrätten anhängiggjorda målet. — — —

Om också åtalsmonopolet skulle vara byggt på tanken, att domare och övriga ämbetsmän vid handhavandet av sina ämbetsuppdrag icke borde behöva störas av obefogade åtal, så måste dock denna bekvämlighetssynpunkt, om också i och för sig förklarlig, vika för rättssäkerhetens krav. Och dessa äro icke uppfyllda med nuvarande ordning.

I motionen erinras därefter att den sålunda gällande regleringen av åtalsrätten vid ämbetsbrott blivit för framtiden lagfäst genom stadgandena i 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken.

Gällande rätt.

I fråga om åtalsrätten indelas brotten enligt gällande rättsregler i vårt land i *åklagarebrott*, *angivelsebrott* och *målsägandebrott*. Allmän åklagare skall enligt 19 § första och tredje punkterna kungl. förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall åtala brott, som lyda under allmänt åtal, dvs. dels åklagarebrott och dels angivelsebrott, när angivelse föreligger av behörig målsägare. Målsägandebrott äro undantagna från allmän åklagares åtalsrätt och kunna sålunda endast åtalas av vederbörande målsägande. Under allmänt åtal höra alla brott, som icke i lag uttryckligen undantagits därifrån. Det stora flertalet brott och förseelser faller under allmänt åtal. Åtalsrätten innefattar samtidigt en skyldighet för åklagaren att väcka åtal, så snart han finner omständigheterna sådana att en fällande dom kan påräknas; i vårt land gäller i åtalshänseende den s. k. legalitetsprincipen. Endast i särskilda fall äger åklagaren eftergiva åtal. De viktigaste undantagen från legalitetsprincipen ha upptagits i lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Den omständigheten att flertalet brott lyder under allmänt åtal innebär icke att åklagaren är ensam behörig att väcka åtal. Enligt svensk rätt gäller tvärtom sedan gammalt att den enskilde målsäganden äger åtala brott som äro riktade mot honom eller varav han lidit skada. Målsäganden har en fullt självständig ställning i förhållande till den allmänne åklagaren. Vill målsäganden själv föra talan äger han sålunda instämma sin vederpart i vanlig ordning. Han kan också utan stämning ansluta sig till åklagarens talan och äger i sådant fall fullfölja talan i högre rätt, även om åklagaren icke finner skäl till fullföljd (NJA 1934: 445, 1938: 153, 1939: 186).

Från huvudregeln att målsäganden äger åtala brott som riktats mot honom äro undantagna ämbetsbrott av sådana ämbetsmän, vilka för tjänstefel skola svara omedelbart i högre rätt. Detta undantag grundas på 40 punkten i kungl. förklaringen den 23 mars 1807, enligt vilken det är enskild part betaget att taga stämning å någon domare för att tilltala honom för fel eller brott i ämbetet. Förklaringen avser endast domare, men grundsatsen anses enligt fast praxis tillämplig i fråga om alla ämbetsmän, som för tjänstefel svara i hovrätt eller högsta domstolen (NJA 1925: 99). Endast om allmänt åtal föres, äger målsäganden föra talan om skadestånd. Han äger däremot enligt praxis självständigt i högre rätt fullfölja skadeståndstalan (NJA 1883: 33, 1890: 458, 1895: 564, 1898: 160).

Allmänna föreskrifter saknas om vilka ämbetsmän som för tjänstefel svara i högre rätt. Bestämmelser härom ha upptagits i instruktioner och reglementen för olika verk och myndigheter, landshövdinginstruktionen, hovrätternas arbetsordningar, domsagostadgan etc. I fråga om andra befattningshavare än domare gäller som regel att endast ämbets- och tjänstemän i de högre graderna skola för tjänstefel åtalas omedelbart i högre rätt. Som exempel på tjänstemän vilka skola svara för tjänstefel inför vederbörande domstol i första instans kunna nämnas landsfiskaler, fjärdingsmän och distriktslantmätare. I fråga om tjänstefel av dylika befattningshavare äger enskild målsägande rätt att föra talan om såväl ansvar som skadestånd (NJA 1926: 22).

Om enskild part förmenar sig vara »oförrättad av domaren i ämbetet», hänvisas han enligt 1807 års förklaring att anmäla saken i vederbörande hovrätt eller hos justitiekanslern. Därest anmälan finnes befogad, överlämnas den för åtals utförande till advokatfiskal vid hovrätt eller »tillförordnad särskild aktör». Jämväl riksdagens ombudsmän äro, envar inom området för sin ämbetsförvaltning, pliktiga att föranstalta om åtal mot domare samt andra ämbets- och tjänstemän, »om de i sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak begått någon olaglighet eller underlåtit att behörigen fullgöra sina ämbetsplikter» (1 § instruktionerna för JO och MO). Därest ombudsmannen finner »någon domare, ämbets- eller tjänsteman hava felat endast av ovarsamhet, utan vrång avsikt, må han låta bero vid vunnen rättelse eller avgiven förklaring eller vad eljest förekommit i saken» (3 § instruktionen för JO, 4 § instruktionen för MO).

Enligt gällande instruktioner för centrala verk och andra myndigheter äger verkets styrelse eller chef befogenhet att för fel eller försummelse i tjänsten tilldela befattningshavare inom verket bestraffning i disciplinär ordning (varning, lönemistning, böter eller suspension). Denna befogenhet torde emellertid vara begränsad till sådana befattningshavare, vilka icke för tjänstefel svara omedelbart i högre rätt. I disciplinärförfarande, som enligt ifrågasvarande instruktioner inledes av enskild person, som anser sig kränkt av något tjänstemannens förhållande i tjänsten, anses den enskilde enligt fast administrativ rättspraxis icke vara part och därför icke heller behörig att överklaga i ärendet meddelat beslut (R.Å. 1921 not. S. 255 samt 1922 not. S. 20 och 122).

Enligt 50 § lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes gäller att enskild person, som vill tilltala någon för brott, som hör till krigsdomstols behandling och icke är av beskaffenhet att talan därå bör anhängiggöras i den för disciplinmål stadgade ordning, skall göra anmälan om brottet hos den befälhavare, som äger föranstalta om krigsrätts sammankallande för målets behandling. Är sådan angivelse gjord, åligger det jämlikt 51 § samma lag befälhavaren att hänskjuta målet till vederbörlig krigsdomstol.

Slutligen kan påpekas, att begreppet ämbetsbrott i svensk rätt har en synnerligen vidsträckt innebörd; stadgandet i 25 kap. 17 § strafflagen om straff för ämbetsman, som visar »vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i sitt ämbete», saknar motsvarighet i flertalet främmande rättssystem.

Nya rättegångsbalken.

I nya rättegångsbalken, som avses skola träda i kraft den 1 januari 1948, äro bestämmelser om rätt till åtal och om målsägande upptagna i 20 kap. Under allmänt åtal höra alla brott, som ej uttryckligen äro undantagna därifrån. Om särskilt villkor är stadgat för allmänt åtal, såsom tillstånd av myndighet eller angivelse av målsägande, skall sådant villkor gälla (20 kap. 3 §). Allmän åklagare äger, om ej annat är stadgat, tala å brott, som hör under allmänt åtal (20 kap. 2 §). Åklagaren är jämlikt 20 kap. 6 § även skyldig att tala å sådant brott. Under vissa i 48 kap. angivna förutsättningar må emellertid strafföreläggande träda i stället för åtal, och enligt 20 kap. 7 § må allmänt åtal i vissa fall eftergivnas.

20 kap. 8—10 §§ samt 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken äro av följande lydelse:

20 kap. 8 §.

Målsäganden må ej väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum.

Har åklagare väckt talan, äge målsäganden biträda åtalet; han må ock i högre rätt fullfölja talan.

Utän hinder av vad i första stycket sägs må den som angivits eller åtalats för brott väcka talan om ansvar för falsk angivelse eller falskt åtal.

20 kap. 9 §.

Sedan dom fallit, må ej allmänt åtal nedläggas.

Nedlägges allmänt åtal på den grund, att tillräckliga skäl, att den misstänkte är skyldig till brottet, ej föreligga, må målsäganden övertaga åtalet; han skall dock hos rätten göra anmälan därom inom den tid, högst en månad, som av rätten bestämmes, sedan han erhöi vetskap om nedläggandet. Övertager ej målsäganden åtalet, äge han icke därefter väcka åtal för brottet; om den tilltalade yrkar det, skall frikännande dom meddelas.

20 kap. 10 §.

Vad i 8 och 9 §§ stadgats om rätt för målsäganden att väcka åtal eller övertaga eller i högre rätt fullfölja väckt åtal gälle icke i fråga om ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt.

22 kap. 8 §.

Talan om enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt, må ej väckas av målsäganden, med mindre åtal för brottet äger rum eller talan biträdades av åklagaren.

Bestämmelserna i 20 kap. 8 § innebära den nyheten i förhållande till gällande rättsregler i ämnet, att det enskilda åtalet blir subsidiärt. När brottet hör under allmänt åtal måste målsäganden — utom i fråga om rekonventions-talan — först ange brottet till åtal hos åklagare eller polismyndighet. Först om åklagaren efter behörig angivelse beslutar att icke anställa åtal, får målsäganden göra detta själv. Målsäganden äger däremot utan vidare biträda talan som väckts av allmän åklagare och självständigt fullfölja den i högre

rätt. Jämlikt 9 § äger målsäganden, om allmänt åtal nedlägges, inom viss tid övertaga åtalet.

De i 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § upptagna särbestämmelserna om rätt att föra talan för ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt, överensstämma, som av den föregående redogörelsen framgår, i huvudsak med gällande rätt. Även processkommissionen uttalade i sitt år 1926 framlagda betänkande angående rättegångsväsendets ombildning (SOU 1926: 32), att ifrågavarande grundsats borde upprätthållas. Målsägandens uteslutande från åtalsrätt i fråga om ämbetsbrott av ämbetsmän, som för tjänstefel svara i hovrätt eller högsta domstolen, motiverades enligt kommissionen av behovet att skydda dessa ämbetsmän mot obefogade åtal och vunnit berättigande genom de synnerligen effektiva anordningar för beivrande av tjänstefel, som sedan länge funnits i vårt land. Även processlagberedningen anslöt sig i sitt 1938 framlagda förslag till rättegångsbalk (SOU 1938: 43 och 44) utan närmare motivering till denna uppfattning. Beredningens förslag i förevarande hänseende upptogs oförändrat i propositionen nr 5 till 1942 års riksdag och godkändes utan meningsskiljaktigheter av riksdagen.

Utländsk rätt.

I de främmande länder rörande vilkas rättsregler i nu förevarande hänseende utskottet varit i tillfälle inhämta upplysningar saknas direkta svarigheter till stadgandena i 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken. I *Finland* gällde 40 punkten i 1807 års ovannämnda förklaring om åtalsrätten vid ämbetsfel av domare till år 1919, då den ersattes av en allmän föreskrift i § 93 mom. 2 regeringsformen av innehåll att envar, som lidit rättskränkning eller skada genom lagstridig åtgärd eller försummelse av tjänsteman, är berättigad att för tjänstefel antingen yrka tjänstemannens dömande till straff eller skadestånd eller anmäla honom till åtal enligt eljest gällande regler. I *Ryssland* fanns under tsartiden monopol för allmän åklagare att åtala brott av ämbetsmän. Under tiden från den stora revolutionen till år 1870 gällde även enligt *fransk* rätt, att enskild målsägande var utesluten från rätten att väcka talan för ämbetsbrott; i fråga om vissa höga ämbetsmän kvarstod ensamrätt för åklagaren att väcka åtal fram till 1934.

I åtskilliga främmande länder är rätten för enskild målsägande att väcka talan för brott överhuvud taget på olika sätt inskränkt eller begränsad. På flera håll gäller sålunda att åtalsrätten mer eller mindre exklusivt tillkommer statens organ, de allmänna åklagarna. Detta är företrädesvis förhållandet i länder där statsförvaltningen av historiska skäl intager en särskilt stark ställning.

I *Danmark*, där traditionerna från enväldet länge levat kvar, råder enligt lag och praxis ett så gott som fullständigt åklagaremonopol i fråga om det

stora flertalet brott. Den enskilde målsäganden äger i dessa fall icke ens subsidiär åtalsrätt. I vissa särskilda fall, såsom i fråga om ärekränkings- och hemfridsbrott, är målsäganden däremot behörig att väcka talan, men sådant enskilt åtal förekommer endast sällan.

I *Norge*, som ju också tidigare var förenat med den danska envåldsstaten, har enskild målsägande utom i vissa undantagsfall allenast subsidiär åtalsrätt (straffprocesslagen § 94). Målsäganden äger sålunda endast åtala för den händelse åklagaren underlåter åtal.

Även i *Tyskland* är målsägandens åtalsrätt i fråga om brott i allmänhet subsidiär; den är emellertid vidare accessorisk, i det att målsäganden icke kan föra ansvarstalan ensam. Målsäganden kan sålunda endast föra talan i förening med allmän åklagare. Om åklagaren vägrar att anställa åtal, kan målsäganden hos domstol anhålla om åläggande för åklagaren att föra talan. Bifaller domstolen denna anhållan, äger målsäganden inträda i rättegången jämte åklagaren. Om domstolen icke bifaller målsägandens anhållan, är målsäganden avskuren från möjlighet att föra talan. Även enligt tysk rätt finnas emellertid vissa typer av brott som äro målsägandebrott. I fråga om sådana brott äger målsäganden självständig rätt att föra talan. Det kan ytterligare anmärkas att domstolen kan tvinga målsäganden att träffa förlikning.

Enligt den *italienska* strafflagen av år 1936 råder nästan fullständigt åklagaremonopol.

I de nu nämnda länderna brukar åklagarnas mer eller mindre monopolliknande ställning motiveras med att straffrättsskipningen är en samhällets angelägenhet och att åtalsrätten fördenskull i princip bör tillkomma samhällets egna organ.

I *England* har principen om det allmännas rätt att åtala fått den formen att åtalsrätt tillkommer vilken medborgare som helst, alltså icke endast den som är att betrakta såsom målsägande i fråga om brottet (*actio popularis*). Den som åtalar anses handla å det allmännas vägnar. Även ämbetsmän kunna åtalas i denna ordning. Allmän åklagares åtalsrätt är i princip subsidiär. I praktiken har man emellertid under tidernas lopp i allt större utsträckning sett sig nödsakad att låta det allmänna ingripa för att åtal skall komma till stånd i alla de fall, då det är påkallat. Åklagarämbetet låter sålunda genom sina organ utföra åtal för grövre brott och ingriper även i övriga fall, då det allmännas intresse av att brottet beivras gör sig särskilt starkt gällande.

I *Frankrike* äger enskild målsägande väl befogenhet att på egen hand sätta i gång ett straffprocessuellt förfarande, men han äger icke rätt att ensam utföra åtal. Åklagarmyndigheten är, då behörig angivelse inkommit, skyldig att föra talan jämte målsäganden. Åtalet kommer alltså att utföras av åklagaren och målsäganden gemensamt. I praktiken torde de franska rättsreglerna i viss utsträckning ha lett till ett faktiskt åtalsmonopol för det allmännas organ. Åklagarmyndigheten eller dess högste chef justitieministern lär sålunda ha makt att få ett åtal nedlagt.

Slutligen må anmärkas att statsöverhuvud och parlamensledamöter i allmänhet äro undantagna från åtal i vanlig ordning.

Av utskottets redogörelse här ovan framgår, att enskild målsägande enligt gällande rättsregler i vårt land äger samma rätt som åklagare att åtala brott, som hör under allmänt åtal. Som undantag från denna grundsats gäller, att målsäganden ej får åtala ämbetsbrott av sådana ämbetsmän, som för ämbetsfel svara omedelbart i högre rätt. Enligt 20 kap. 8 § nya rättegångsbalken blir den enskilda åtalsrätten subsidiär i förhållande till det allmänna åtalet. Målsäganden må ej väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum. Om åklagare väckt talan, äger målsäganden biträda åtalet och ensam fullfölja talan i högre rätt. Jämlikt 20 kap. 9 § äger målsäganden, om allmänt åtal nedlägges på grund av otillräcklig bevisning, inom viss tid övertaga åtalet. Vad sålunda stadgats gäller emellertid icke i fråga om ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt (20 kap. 10 §). Talan om enskilt anspråk på grund av sådant ämbetsbrott får ej heller väckas av målsäganden, med mindre åtal för brottet äger rum eller talan biträdes av åklagaren (22 kap. 8 §).

De i 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken upptagna bestämmelserna om enskild målsägandes talerätt vid vissa ämbetsbrott synas, såsom utskottets redogörelse ger vid handen, sakna direkta motsvarigheter i utländsk rätt. Denna olikhet är emellertid mera skenbar än verklig. Åtalsreglerna ha nämligen i flertalet främmande länder erhållit en sådan utformning att åklagarna ha ett faktiskt monopol att åtala brott överhuvud taget och således även brott av ämbetsmän. Även efter nya rättegångsbalkens genomförande torde enskild målsägande i vårt land ha större möjligheter att väcka talan för brott i allmänhet än vad som gäller enligt flertalet utländska rättssystem.

Straffrättskommittén har i sitt den 30 november 1944 framlagda betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten (SOU 1944: 69) föreslagit en genomgripande revision av ämbetsbrotten. Ett genomförande av detta förslag, vilket för närvarande är föremål för överväganden inom justitiedepartementet, kommer att leda till en avsevärd begränsning av de egentliga ämbetsbrotten och därmed till en motsvarande inskränkning av området för allmän åklagares exklusiva åtalsrätt. Till ämbetsbrott hänföras enligt förslaget endast sådana brott, som blott kunna förövas av ämbetsmän, medan brott av vanlig typ — t. ex. förskingring, bedrägeri, misshandel, ärekränkning, fylleri — skola bestraffas enligt de för brotten i allmänhet gällande lagrummen, därvid ämbetsmannaställningen blir att betrakta som en försvärande omständighet. Det skall sålunda stå enskild målsägande öppet att åtala en ämbetsman för förskingring eller en domare för kränkande uttalanden under måls handläggning. Lagförslag i ämnet väntas till 1947 års riksdag.

De svenska åtalsreglerna i fråga om ämbetsbrott ha motiverats av behovet att skydda domare och högre ämbetsmän mot obefogade åtal. Den särställning som sålunda beretts de ifrågavarande ämbetsmännen motsvaras av starka, för vårt land delvis egenartade garantier mot ämbetsmissbruk och admi-

nistrativt godtycke. Det står varje medborgare fritt att angiva en ämbetsman, av vars tjänsteåtgärder han anser sig kränkt, till åtal hos vederbörande åklagarmyndighet. Justitiekanslern, såsom rikets högste åklagare, är pliktig att av eget initiativ föranstalta om undersökning och eventuellt åtal, så snart »i avseende å domares och andra ämbetsmäns tjänsteutövning något kommer till hans kännedom som synes böra påkalla åtgärd». Han har också rätt att övervara alla domstolars och ämbetsverks överläggningar och beslut samt äger tillgång till domstolarnas och ämbetsverkens protokoll och handlingar. Med hänsyn till de utvidgade ämbetsåligganden som tillkomma justitiekanslern enligt nya rättegångsbalken, pågår för närvarande en särskild utredning om förstärkning av ämbetet.

En särskild garanti mot maktmissbruk från domarnas och ämbetsmännens sida utgöres av riksdagens ombudsmän. Enligt regeringsformen åligger det justitieombudsmannen och militieombudsmannen att öva uppsikt över ämbets- och tjänstemän och att åtala dem som »av våld, mannämån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra». Deras av riksdagen fastställda instruktioner ålägga dem att »förnämligast anmärka och beivra sådana av domare samt ämbets- och tjänstemän begångna fel, som antingen härröra från egennyttia, vrångvisa, våld eller grov försumlighet eller bereda en allmän osäkerhet för medborgares rättigheter». Riksdagens ombudsmän ha genom dessa ålägganden inordnats i det medborgerliga rättsskyddets system. Deras huvudsakligaste uppgift är att ingripa mot sådana rättskränkningar som, om de lämnades obeivrade, skulle leda till försvagande av rättssäkerheten i landet. I överensstämmelse härmed äger också varje medborgare, som anser sig ha lidit orätt genom en åtgärd av en ämbetsman, anföra klagomål däröver hos justitieombudsmannen eller militieombudsmannen. Den enskilde beredes härigenom ett på samma gång effektivt och kostnadsfritt bistånd av en högt kvalificerad myndighet. Utskottet har vid sina årliga granskningar av ombudsmännens ämbetsförvaltning funnit att ombudsmannainstitutionen är av en utomordentlig betydelse för det medborgerliga rättsskyddet. Det står för utskottet klart att denna institution också omfattas med stort förtroende av den allmänna opinionen.

Ytterligare en garanti mot maktmissbruk från ämbetsmännens sida ligger i den klagorätt som enligt svenska rättsregler eller administrativ praxis i allmänhet tillkommer den enskilde. Inom domstolsväsendet förekommer som bekant en instansordning, enligt vilken tappande part äger få sin sak prövad av hovrätt och, med vissa undantag och inskränkningar, även av högsta domstolen. Även i fråga om administrativa myndigheters och ämbetsmäns beslut och tjänsteåtgärder står det i regel öppet för den enskilde att söka rättelse i högre instans. I flertalet viktigare fall äger han fullfölja talan i ärendet ända till Kungl. Maj:t.

Det må vidare framhållas, att ämbetsmännens genom åtalsreglerna i viss mån privilegierade ställning motsvaras av särskilt stränga straff för brott i tjänsten. Ämbetsmän kunna sålunda vid åtskilliga brott dömas till avsätt-

ning eller suspension. Jämlikt 2 kap. 18 § strafflagen skall ämbetsman dessutom under vissa förutsättningar dömas till avsättning för brott som han förövat utom tjänsten. Härtill komma de bestämmelser om möjlighet att ålägga ämbetsmän bestraffning i administrativ ordning som upptagits i instruktionerna för flertalet statliga verk och myndigheter.

Med hänsyn till nu omförmälda garantier synes ur rättssäkerhetens synpunkt behov icke föreligga att tillerkänna enskild målsägande självständig åtalsrätt mot ämbetsmän för fel i ämbetet. Ett införande av sådan åtalsrätt skulle å andra sidan medföra vissa olägenheter såväl för det allmänna som för ämbetsmännen och de enskilda medborgarna. Det är ur allmän synpunkt önskvärt att statens ämbetsmän intaga en stark, oberoende och självständig ställning. Denna grundsats har jämväl kommit till uttryck i stadgandena i § 36 regeringsformen. Att ämbetsmännen åtnjuta en viss säkerhet i sin ställning är ytterst till gagn för samhället självt. Om det stode envar öppet att själv instämma vilken ämbetsman som helst till domstol, skulle ämbetsmännens auktoritet lätt kunna taga allvarlig skada. Då det vidare kan befaras, att införandet av enskild åtalsrätt vid ämbetsbrott i vissa fall komme att leda till obehagade åtal, skulle härav följa opåkallat hinder i arbetet för de tilltalade ämbetsmännen, onödiga utgifter för båda parterna och dessutom risk för rekonnventionstalan från ämbetsmännens sida. Med hänsyn till nu antydda omständigheter lär det vara berättigat att påstå att åtalsreglerna i 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken äro till förmån och skydd ej blott för ämbetsmännen utan även i viss mån för de enskilda medborgarna själva. Bestämmelserna kunna betecknas som praktiska och ändamålsenliga.

Åtalsreglerna i 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken antogos utan meningsskiljaktighet av 1942 års riksdag. Enligt utskottets mening böra ändringar i en så nyligen antagen lagstiftning, vilken dessutom ännu icke trätt i kraft, icke vidtagas utan tvingande skäl.

Utskottet får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

att förevarande motion, II: 3, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 mars 1946.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Bergquist*, *Wagnsson*, *Westman*, *Krügel*, *Löthner*, *Olofsson** och *Arrhén*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Gezelius*, *Hedlund* i Östersund, *Werner*, *Olsson* i Mellerud, *Berg*, *Rylander* och *Johansson* i Stockholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Johansson* i Stockholm, vilken anfört:

»Utskottsmajoritetens argumentering synes mig gå vid sidan av motionen. Sålunda har hänsyn icke tagits till att enligt motionärens mening justitiekanslersämbetet samt justitie- och militieombudsmannainstitutionerna icke kunna ersätta enskild åtalsrätt. Utskottsmajoritetens påpekande att den enskilde målsäganden skulle åsamkas utgifter och dessutom utsättas för risken av rekonventionstalan från ämbetsmannens sida synes mig tala för att utskottsmajoritetens farhågor om obefogade åtal icke skulle komma att förverkligas. Om utskottsmajoriteten anser, att en inskränkning i åtalsrätten är till förmån för de enskilda medborgarna själva därigenom att de undgå risken av rättegångskostnader och rekonventionstalan, borde konsekvensen vara att man förordade upphävande av enskild målsägandes åtalsrätt överhuvud. Utskottsmajoritetens mening, att ändringar i en så nyantagen lagstiftning som nya rättegångsbalken icke böra vidtagas, förefaller svårbegriplig med hänsyn till att nu ifrågavarande lagrum endast lagfästa en praxis från år 1807. Att, slutligen, straffrättskommittén föreslagit en genomgripande revision av ämbetsbrotten, varvid dessa skulle avsevärt begränsas, talar heller icke mot bifall till motionen. Tvärtom komma ju vid ett antagande av straffrättskommitténs förslag åtskilliga av de brott från ämbetsmans sida, vilka nu endast kunna föranleda åtal från allmän åklagare, att undandragas åtalsmonopolet, varvid dettas bibehållande för de återstående ämbetsbrotten komme att framstå som ännu mera obefogat än vad fallet är för närvarande.

På grund av vad sålunda anförts, hemställer jag att riksdagen måtte bifalla förevarande motion.»